

SZENTEK NEMZETSZOLGÁLATA (MAGYAR-SZLOVÁK HANGSÚLYOKKAL)

A magyar-szlovák viszony keresztény értelmezhetősége szempontjából igen fontos Szent Cirill és Szent Metód küldetése, a szláv apostolok és kontinuitásuk a szlovák nemzeti identitásban. A Rasztiszlav hívására érkezett testvérpár bizánci hittérítő volt. Megalkották a szláv írást és szlávra fordították a liturgiát, az evangéliumot. Küldetésük politikai háttere a Keleti Frank Birodalom terjeszkedésének akadályozása, ami Géza és Szent István diplomáciájában is megnyilvánult. Adorján pápa 867-ben elfogadta a „szlovien” nyelvű szertartáskönyveket, így ez a nyelv egyenrangú lett a héberrel, a göröggel és a latinnal. A szláv liturgiát és írásbeliséget azonban a frank papok igyekeztek likvidálni a térségből. Ennek végrehajtója Szvatopluk volt. Kiűzte országából Metód tanítványait, akik Bulgáriába és Oroszországba menekültek. Így kerültek a nyugati szlávok a latin kereszténység kultúrkörébe.

A mai szlovák katolikus közvélemény egy része előszeretettel épít erre a kontinuitáslehetőségre, és a Cirill-Metód hagyománynak a XVII. századig tartó teljes hiányát azzal indokolja, hogy a Regnum Hungariae katolikus egyháza tiltotta a nem latin liturgiát. Manapság Cirill-Metód és általában a szláv/szlovákoknak tartott szentek kultusza is a középkori szlovák államiság mítoszát sugalmazza.

Legutóbb a tömegtájékoztatásból ismeretes révkomáromi eset jelzi, hogy szentkultuszunk hálás terület a politika számára. Sólyom László magyar köztársasági elnök 2009 augusztusában meg akarta koszorúzni Szent István szobrát, de a szlovák hatóságok nem engedélyezték belépését Szlovákia területére. A szlovák politika igen érzékeny a Dél-Szlovákia magyar többségű összefüggő területeivel kapcsolatos magyar egységtörekvésekre, akár a helyi magyarság autonómia-kezdemenyvezéseire, akár Magyarország bármiféle nemzeti egységet akár csak jelképező megnyilvánulására. Keresztényhagiográfiánkban istapasztalható nemzetiszentek tiszteletének hangsúlyeltolódása, a nemzeti érték első helyre kerülése a hitbeli, vallási értékek helyett. Az akkori szlovák miniszterelnök akkor koszorúzná meg Szent István szobrát a városban, ha ott lenne Szent Cirill és Szent Metód szobor is.

Lassan két évtizede, a kassai boldog vértanúk szenttéavatása kapcsán lapozgattam a régi jó „Schütz”-öt 1933-ból, a *Szentek élete* III. kötetében a *Kassai vértanúk* című részt, s ezzel párhuzamosan a *Košickí mučeníci* hasoncímű füzetet, amit még a nyolcvanas években adtak ki Kanadában Rajmund Ondruš atya összeállításában, s a Dobrá kniha (Jó Könyv) baráti társaság a szenttéavatásra változatlan formában megjelentette Nagyszombatban. Meszlényi Antal *Magyar szentek* című művét is reprintelték 1991-ben. Már

a névformák is tanulságosak, azzal együtt, hogy a szenteket, az uralkodókat nemzeti nyelven nevezzük. Kőrösi Márk – Križevčanin – Crisinus; Grodecz Menyhért – Melichar Grodecký – Melichar Grodziecki; Pongrácz István – Štefan Pongrác. A szlovák füzet *Közép-Európa három fia* címmel vezeti be életrajzukat: „Szülőhelyük [...] a horvát Križevci, az erdélyi Alvinc és a sziléziai Czeszin a térképen annak a háromszögnek a csúcsai, amit viszonylag nagy, 450–500 km távolság választ el egymástól, de amit a XVI-XVII. században ugyanaz a közép-európai dráma kapcsolt össze. Végül ez a dráma fűzte egybe három különböző ország fiainak életzáró aktusát a kelet-szlovák metropolis földjén.” A magyar kézikönyv „törzsökös magyar elem”-nek jellemzi Pongrácz atyát, két társát „csak” magyarnak tartja. Meszlényi Antal szerint „három magyar pap vére”-ről volt szó, de csak Pongrácz a „fajmagyar”, a „másik kettő ... teljesen egynek érezte magát a magyarsággal ... Az örök magyarság [...] nem azt nézi, ami elválaszt [...] „Meszlényi Antal így fejezi be írását: „Elsősorban [...] magyar hazánkhoz szólt a pápa, mikor a kassai három boldogot [...] állította a világ elé. Velük három új csillag támadt fel a magyar katolicizmus egén, s mi magyarok köszönjük Istennek, hogy nekünk adta őket. Szekfű Gyula Előszava árnyaltabban fogalmaz: „... a tizennégy magyar szentből nem sikerült képzeletemben kifaragni a magyar szentet [...] Grodec galíciai lengyel nemes, Kőrösi horvát [...] két valóban olaszos temperamentumú olasz, Szent Gellért és Kapisztrán János [...] a Pongráczhoz hasonlóan magyar nemes egyedül Boldog Özséb ... de [...] nem reménytelen kísérletezés-e a IV. Béla korabeli esztergomi kanonokot, aki a világi élettől elfordulva a Pilis-hegység remetéi közé ment, összehasonlítani a XVII. század jezsuitájával [...] Bizonyára van közöttük [...] egyezés is, de ez nem egyéni, nemzeti vagy népi egyezés, hanem a katolikus értelmű szentség mindenkori és minden nép közti azonosságából következik.”

Valóban reménytelen dolog Pongrácz István akkori magyarságának magyarázata mai nemzettudatunk ismerveai alapján. Meszlényi Antal „örök magyarsága” is egy korábbi, a modern nemzeti identitástudat előtti magyarországiság, magyarhoniság megfogalmazására tesz kísérletet, amit a szlovák az „Uhorsko”, „uhorský” szóval fejez ki a „Maďarsko” „maďarský” helyett. Ezek csak az 1920 utáni országot, illetve a magyar *etnikumot* jelentik. A szlovák etnikum tagja ugyanolyan „Uhor” volt, mint a magyar. A szentek élete hazai hagiográfiai hagyományainkra hivatkozva magyar földön született és élt, magyar földön született, de idegenben élt, idegen származású, de egy ideig magyar földön élt, illetve hazánkkal lényeges kapcsolatba került több mint 40 szentet sorol fel. Ugyanezen eléggé göcsörtös fogalmazású területiális elv alapján egyre inkább horvát, magyar, román, szlovák stb. szentek tükrözik a politika és a határok változásának anomáliáit. Mert ha ma a kassai vértanúkat magyarnak tartjuk, a szlovákok is szlovákoknak tarthatják őket.

A pozsonyi vár fokán nemrégiben szobrot állítottak Árpád-házi Szent Erzsébetnek. A szent születési helyének legendájában ezreléknyi esélye lehet Búvár Kund városának Sárospatakkal szemben. A mai Bratislava szobrot állított, de sokáig nem tudták felavatni, mert kérdéses volt a felirata. Magyarországi? Árpád-házi? Végül ez lett: *Svätá Alžbeta Durínska, azaz Thüiringiai Szent Erzsébet*.

A Gondviselés akaratából három keresztény királyság jött létre tájainkon. Regnum Bohemiae, Regnum Hungariae, Regnum Poloniae. Mindhárom Európa része lett, a keresztény értékrend alapján született. Az uralkodók a keresztény világ segítségével fordultak szembe elsősorban belső ellenfeikkel, saját etnikumukkal, saját véreikkel, az új társadalmi rend, az államrend nemzeti ellenzékével. Az esetek többségében külső, idegen fegyveres segítséggel. A régió új királyai így katolikusok, azaz egyetemesek lettek. A szaloniki testvérek, Szent Cirill és Szent Metód, Szent Adalbert, Szent Gellért közvetlenül vagy közvetve régi pogány lázadók gyilkos kezétől lettek a királyságok vértanúi. Ezért lehetnek a királyságoknak közös szentjei, időnként közös uralkodóházai, élénk gazdasági és szellemi kapcsolatai, sőt századokon át jelentékeny politikai, csaknem nagyhatalmi súlyuk is volt, főként a visegrádi egyezmény megkötésének idején. E királyságok akkor is őrizték állami voltukat, amikor részben felbomlottak, ideiglenesen elvesztették függetlenségüket, idegen uralom alá kerültek. A régió nyelveinek fejlődését kizárólag vallási igények váltották ki. Az egykorú etnikai közösségek a reformáció-ellenreformáció korában vagy maguk is többnyelvűek voltak, vagy kölcsönösen segítettek a másik közösség nyelvi gyakorlatának alakításában: csehek a szlovákoknak, Comenius a magyaroknak, Pázmány a szlovákoknak stb.

A Bohemus, Hungarus, Polonus nem etnikumot jelentett. A mai gyakorlatban a cseh, a lengyel és a magyar állam az említett királyságok folytatójának tekinti magát. Ekkor merül fel a szlovák nemzeti és állami identitás kérdése. Regnum Slovaciae nem volt, és a nemzet, a natio egészen más tartalmú, mint a jakobinus eszme térhódítása után.

A modern cseh nemzeti gondolat igen hamar tudatára ébredt cseh-szlovák jellegének. Hungária egyszerűen magyar nemzetállammá változott. A lengyel-magyar barátságból kihullott az uhorský-szlovák közvetítő elem. Magyarországon sokáig élt a szlovák érrendszer, a legmagasabb egyházi méltóságok jelentős része hungarus-tudatú, de a szlovák kultúrát mégis ápoló főpap volt. Az új Csehszlovákiában a katolikusok a politikai ellenzék kezébe kerültek, és az egyház feladatának tekintette a szlovák nemzeti identitás védelmezését a cseh kulturális és politikai liberalizmussal szemben. A háborús években egyház és nemzet dolgai egészen összekavarodtak, és a politika bekerült a vallás helyére. A Trianon utáni Magyarországon is.

A szocialistának nevezett korszak számos tanulsága közül ide kettő kívánczik. A keresztény papok és hívők minden hősiessége dacára nemcsak a keresztény értékek válságát tapasztaljuk, hanem a sokszor durva, ellenségeskedő, elzárkózó keresztény-keresztény „kapcsolatokat” is. Nem véletlenül jött létre az Esztergom 2006. június 29. A másik szocialista intéz Ladislav Ťažký ellenzéki író termelési regényének, a *Před potopou* (Árvíz előtt)-nek a tanulsága Bős-Nagymaros kapcsán. A lélekromboló hazugság, az erkölcsi értékrend teljes felfordulása árad az író fogadó egyik mérnök állásfoglalásáról. „Elege volt már a szájatíkból, akiket megigézett egy öt-hat méter mélységből kibágerozott óriási rönk. Csakhamar ezeréves fának képzelték, Pribina, Szvatopluk, talán Cirill és Metód fájának. Ez a fatörzs a történelem és csak mi, utódok adhatunk nevet neki. Igenám – szólal meg a józan hang – a tölgy lehetne ezerhatszáz éves, vagy mi lenne,

ha a Duna túlsópartján letelepedtek volna rá ... Árpád került volna Szvatopluk helyére, Szent István Cirillére és Metódéra, így szolgálta volna az ezeréves legendát mindkét parton.” A Csallóközbe álmódott szlovák tenger szocialista intő példa mindannyiunk számára, hogy a keresztény értékeket tudományosan, a maguk egykorúságában vizsgáljuk, ne a politika receptjeinek kiváltására silányítsuk.

A Cirill-Metód örökség, a szlovák kontinuitás kérdésének tudományos feldolgozásán sokat kell még közösen fáradoznunk. A tesszalóniki testvérek eltávolítása után a már erőteljesen formálódó szlovák etnikum Pázmány Péter intézkedései nyomán hallhat először a szláv apostolokról. Esztergom Nagyszombat-Pozsonyban székelő érseke az eretneknek tartott Kralicei Biblia cseh nyelvhasználata helyett rekatolizációs célból a nyugati *szlovák* nyelvjárás használatát szorgalmazta. 1655-ben ezért adta ki Szöllősi Benedek a *szlovák Cantus Catholicit*, az első katolikus szlovák énekeskönyvet, fél évtizeddel az azonos főcímű magyar kancionálé után. A szlováknak alig van köze a magyarhoz, csak szellemiségében. Mindkét kiadás nemzeti és latin nyelvű énekeket említ, amiket Pannóniában énekel a nép. A szlovák ajkú jezsuiták természetesen nyúltak a huszitizmusnak, a reformációnak nekifeszülő cseh rendtársaik énekeskönyveire. Ezeknek a harcos ellenreformációs cseh jezsuitáknak volt szükségük a szláv nemzeti szentekre, az erőteljes cseh-tudatú huszitizmuséhoz hasonló „fegyverre”. Ehhez kellett nekik a két szláv szent testvér, és a magyarországi szlovák etnikumot szolgáló Szöllősi Benedek büszkén említi is őket előszavában.

II. János Pál Szent Cirillt és Szent Metódot Szent Benedekkel együtt Európa társvédőszentjeivé nyilvánította. A Szentatya figyelmeztetett a kereszténység elsődlegességére, arra, hogy Szent István folytatója volt a szláv apostolok térítő munkájának. És ha már feltételezésekbe, netán álmodozásokba bocsátkozunk, lennének mítoszai a magyar-szláv szimbiózisnak is. A bajor püspökök panaszai, miszerint a pogány magyarokkal keresztény szlávok is „kalandoztak”, még nem is mítosz. Történelmi források konkrétan említik, hogy például 899–900-ban, amikor a kalandozó magyarok visszatértek szálláshelyeikre, a bajor püspökök a morvák ellen küldtek panaszlevelet a pápához, miszerint a morva szlávok a magyarok közé keverték embereiket s a egyes csapatokat a keresztényekre uszították. A magyar-szláv szövetség többször ismétlődött. Arra nincsenek történelmi adatok, hogy háborúztak volna egymás ellen. Talán az sem mítosz, amit az említett Bátorová is hasonlóan fogalmazott Esztergomban, miszerint a Szent Koronát nem éppen a szláv apostolok Rómába menekült utódai tanácsára küldte-e a pápa Istvánnak? Hasonlóan mitikusnak tűnhet az a szláv legendában ténylegesen leírt jelenet, hogy amikor Konstantin-Metód a „Duna vidékére érkezett, a magyar király látni kívánta őt. Bár többen figyelmeztették, ne tegyen eleget a meghívásnak, mert nem ússza meg ép bőrrel, Metód mégis elment hozzá. A király úgy fogadta, ahogy püspökhöz illik, tisztelettel és ünnepélyesen, vidám derúval és úgy társalgott vele, ahogy az ilyen férfiakhoz illik. Megölelve, megcsókolva bocsátotta el, gazdag ajándékokkal, így búcsúzva tőle: Emlékezz meg rólam mindig tiszteletre méltó atya, szent imádságaidban.” A szakirodalom mindmáig nem tisztázta megnyugtatóan, ki lehetett az a „magyarok

királya”, aki Szent Metódot fogadta. Szlovák történészek a 885 körüli időt tekintik a Metód életét összefoglaló legenda keletkezési idejének, a bizonytalanság azonban igen nyilvánvaló. Az általuk használt forráskiadások az 1930-as évekből származnak szovjet és cseh kiadásokból. Így különösen is érthető, hogy a magyar-szláv összefüggések pozitívumait elhallgatták.

Az említett három történelmi királyság mai utódállamainak, keresztény értelmiségének törekednie kell a régió legfiatalabb államának nemzeti megértésére, jó szívvel, hozzáértően kell megnyilvánulnia saját közvéleménye előtt szlovák ügyekben, törekednie kell méltó hely biztosítására a történelemben a szlovák etnikum számára. Ennek az etnikumnak és a magyarnak nincs anyanemzete a Kárpát-medencén kívül. Ezért rá nem vonatkoztathatjuk *Szent István Intelmeit*, mert ez az etnikum nem volt jövevény a királyságban. Az Intelmek 6. fejezete „A vendégek megtartásáról és táplálásáról” így szól: „... kezdetben úgy növekedett a római birodalom ... hogy sok nemes és bölcs áradt hozzájuk ... Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egynyelvű és egyerkölcsű ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóindulatúan gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.” A középkori krónikákban nyomon követhető, kik is voltak ezek a jövevények. Csehek, lengyelek, görögök, besenyők, örmények jöttek, és beolvadtak a magyar nemességbe. Elfogadható a feltételezés, hogy az itt talált szláv népesség egy része, a szlávok ősei nem voltak idegenek, hanem természetes módon, a magyarok szövetségeseiként egyesültek a magyar nemességgel, így ők is, a magyarokkal együtt befogadók, nem pedig ún. advenák, azaz jövevények. A későbbiekben ez a nemesség alkotta az ún. *natio Hungarica*-t, a „magyarországi” nemzetet. És ez az etnikum a maga szellemi életének kiválóságaival, *hungarus* patriotizmusával sokoldalúan hozzájárult, alapépítőköve lett a régió kultúrájának.

A magyar, a cseh, a lengyel keresztény értelmiségnek meg kell értenie a szlovákok néha türelmetlen törekvését saját nemzeti létük külső jeleinek megteremtésére. Ezek a visegrádi királyságok utódállamai számára magától értetődőek és természetesek. A szlovák nemzeti önmeghatározás történetileg későbbi és későbbi, és ami Csehországban, Magyarhon-Uhorsko-ban természetes volt, az Szlovákiában nemegyszer sorscsapásnak, sérelemnek tűnik. A magyar ember a szlovák fülnek káromkodik a Felvidékkel és Magyarországgal. A szlovákoknak sokáig a cseh volt az irodalom nyelve, és előszeretettel a csehszláv nemzet részének tekintették őket. Nem egészen világos a lengyel-magyar testvériség gyakorlata a Tatra alatt. És a szlovák politikában, a kulturális élet egy részében, a publicisztikában és bizony a keresztény egyházak egy részében is az *ellen* eljárás vezeti az érte előtt.

Szent István a szlovákoké is. Pozsonyban is őrizhetnék egy ideig a Koronát, meghajthatnák előtte tisztelgésül a Szlovák Köztársaság állami lobogóját. A szlovák szellemi

élet minden zsigerében benne van „az 1000 év”. Egyelőre kérdés, fogadnák-e a szlovákok tisztelgésre a Koronát, és mi adnánk-e?

Tanulságos hagiográfiai kirándulás, ha az említett kassai vértanúkat nem nemzeti hangszerelésben értelmezzük, hanem a rendelkezésre álló dokumentumok egykorúságában. Márk! A horvát. Grácban tanult, ahol Pázmány Péter is professzorai között volt. A professzor úr, akit a legnagyobb magyarok egyikének tart a történelem, megjegyezte magának a tehetséges ifjút, és Nagyszombatba hívta szemináriumi tanárnak. Az a nagy magyar érsek tette ezt, aki a rekatolizáció érdekében a szlovák szót ápolgatta az evangélikusok csehnyelvűségével szemben. Aki azért írta magyarul műveit, hogy a reformáció által leginkább elhódított magyar ajkú híveit visszatérítse. Kevés volt a magyar pap. Ezért kellett a horvát Márk. Esztergomi kanonoknak, komáromi főesperesnek. Pedig rövid horvátországi működése alatt is népszerű lett, kitűnő horvát prédikációkat tartott, de ott kevésbé volt szüksége rá egyházának. És Pázmány még Komáromnál is messzebbre vezényelte őt, egészen Homonnáig, hogy a szemináriumi birtokokat igazgassa.

Menyhért! A lengyel. Brünnben novícius, Prágában teológus, majd a Szent Vencel konviktus tanára a huszita szellemű városban. Akkor, 1614-ben szentelték pappá, amikor a száztornyú városban megjelent Václav Klement Žebrácký verse a cseh protestánsok és a nemzet keserű sorsáról. A lengyel jezsuitának 1618-tól az erősen protestáns jellegű Kassán kellett prédikálnia német és szlovák anyanyelvű katonáknak.

István! A magyar. Erdélyből. A kolozsvári jezsuita kollégium, a brünni noviciátus, Prága, Laibach, Klagenfurt, Grác az életút állomásai. Megtanult csehül, németül, szlovénül és olaszul. Aztán 1615-től a homonnai Drugethek jezsuita gimnáziumának prefektusa lett.

Egyházunk, a szentek, Magyarhon etnikumainak szellemi közössége nem lehet osztozkodás tárgya, mint a retrospektív nemzeti bibliográfiák. Területi alapon minden mai szlovákiai szellemi termék a magyar nemzeti bibliográfia része, mondjuk például a XVII. századi cseh exulánsok beilleszkedése a hazai (szlovák) evangélikus egyházba Trencsénben, Puhón, Zsolnán, Eperjesen és másutt, vagy akár az Arany János kortárs Andrej Sládkovič egész életműve. Ugyanúgy a szlovák nemzeti bibliográfia szuverén gyűjtőköre mondjuk Leonard Stöckel bártfai munkálkodása, Pázmány Péter, Révkomárom kapcsán Jókai Mór, Nyitra okán Prohászka Ottokár és a sort a végtelenségig folytathatjuk. Igencsak oktalan lenne megkérdőjelezni a mai Szlovákia létét és jogát államterülete szellemi értékeinek retrospektív tudományos rendszerezésére. Etnikumaink ezredéves szellemi közössége azonban nem szűnt meg nemzetévlálásukkal, sem az államhatárok és a politikai rendszerek változásaival. A „népek tavasza” a nemzetet állította előtérbe, és nem is kell zúgolódnunk miatta. Inkább próbálkoznunk kell régióink nemzet előtti valóságának bemutatásával, az egykor volt integráció tényeinek felhasználásával a politika okozta másfél évszázados dezintegráció oldására.

A türelemre igencsak nagy szükség van, hiszen a már említett szentjeinken és a Kassai Vértanúkon kívül számos hasonló hagiográfiai közeledési lehetőség áll rendelkezésre.

kezésünkre. Katolikus egyháztörténeti kézikönyveinket, lexikonjainkat, ismeretterjesztő kiadványainkat lapozgatva azonban olyan kép alakul ki, hogy két teljesen idegen, távoli nemzet keresztény művelődésével ismerkedünk. A keresztény integrációról tehetnénk tanúságot, ha kölcsönösen egyeztetnénk múltközösségünk hangsúlyait, mai értelmezését. A mai szlovák martirologiában számontartott személyiségek sora Szent Jánossal (Blahoslavený Ján, Iván) kezdődik a IX. században. A XIX. század első felének katolikus papköltője, Ján Hollý Bécsben, majd 1842-ben Budán megjelent énekeskönyvében említi, és egy úgyszintén szlovák katolikus pap-történész, Vítazoslav Sasinek vélte úgy, hogy ez az Iván Pribina fia volt. Cseh földre ment, és remeteként ott terjesztette a hitet.

Az első igazán szlovák szentnek Gorazdot tartják, Szent Metód közvetlen tanítványát, utódját. A feltételezések szerint Nyitra környékéről származik, ahol a Gorazdoknak birtokaik voltak, amit mindmáig a *Garázda* helynév őriz. A fiatal tanítvány elkísérte Rómába tanítómestereit, Cirillt és Metódot. Az örök városban pappá szentelték, és a szláv egyháztörténet szerint közvetíteni próbált a latin és a szláv liturgia között. A hagyomány úgy tartja, hogy Gorazd együttműködött a Szentírás szláv fordításában. Őt vélik a Metód-legenda szerzőjének. Nagymoráviából Csehországba, Lengyelországba, majd Bulgáriába menekült, és mindenütt Nyitra környékének tartották számon. Ő volt Krakó ószláv nyelvű érseksége első főpásztora. A mai szlovák hagiográfia egyre nagyobb kultuszt alakít ki körülötte. 2010-et például azért nyilvánították a szlovák keresztény kultúra évének, mert 1125 éve, április 6-án a hagyomány szerint a haldokló Szent Metód ezekkel a szavakkal jelölte utódjának: „Ez a ti földetek szabad embere, aki jól ismeri a latin szövegek tanítását és igazhitű.”

A nálunk Magyar Mózesnek ismert szent Szlovákiában Uhrin, azaz magyarországi, aki két testvérével a mai kelet-Szlovákiából származhat. Valamennyi életrajzuk feltételez. Gyula és Ajtony Maros menti birtokairól vándorolhattak el, és a három fivér tagja lehetett annak a küldöttségnek, amely a római pápától, a cseh és a magyar királytól érkezett Vlagyimir kijevi nagyfejedelem udvarába. Tanúságtétele a szerzetesi tisztaság megőrzése. Szent Besztrik-Beszteréd nyitrai püspökként került a szlovák szentek társaságába Bystrík néven. 2007-ben elkészült monográfiája, és civil szervezet is alakult a keresztnevet viselőkből. Szent Gellért vértanú-társa volt. Régióink közösségének, mai interpretációjának nagy lehetősége Szent Szórád és Benedek és életrajzírójuk, a Nyitráról Pécsre került Boldog Mór. A szlovák egyházi közírás addig a merész fogalmazásig jut el, hogy Szent Imre nyitrai fejedelemként (ez a „dukátus”) különösen felfigyelt Móra, sőt beszámolt róla Szent Istvánnak is. Azt is megjegyzi, hogy Magyarországon október 25-én emlékeznek Mór emléknapijára, a pécsi egyházmegyében és Pannonhalmán ünnepélyesen. Besztercebányán a plébániatemplomban Szent Lászlóval együtt található Mór képe. Kínálkozik a megoldás az együtt ünneplésre.

Salkaházi Sára boldoggá avatási szertartása jelzi a közös út lehetőségét. Annak elismerését, hogy tiszteletben kell tartani a politikai határokat, és fölemelő volt Kassa küldötteinek részvétele és a szentmisében felhangzó szlovák szavak. Ezt a gesztust visszafelé is meg kell tenni. Egyrészt örülnünk, ha északi szomszédaink merítenek a

magyarországi kereszténység ezer évének kincseiből, másrészt viszont a szlovák katolikusoknak is a szentistváni ország egykorúságának valóságából kiindulva kell bemutatniuk egykor közös szentjeinket, vértanúinkat.

„Pozsony – Thüringiai Szent Erzsébet”, a Szent Kassai Vértanúk, Bosnyák Zsófia, Csepelényi György, Szimonides János, Tranoscus János, Schalthausen Ágnes Ottília, Szörényi László, Belus Ferenc, aztán következnek az utóbbi évtizedek hitvallói. Természetesnek tarthatjuk, hogy különösképpen a mai Szlovákia területéről származókat vagy ott tevékenykedőket megbecsülik. Bosnyák Zsófiát, Serényi Mihály, majd Wesselényi Ferenc szentéletű feleségét Sztrecsno várában és környékén tisztelik, mivel 45 év után épségben találták testét a vár kriptájában. Löwenburg János Jakab, aki kincsek után kutatott a kriptában, ennek hatására lett a katolikus egyház, főként a piarista rend mecénása. Csepelényi György a pálosok vértanúja a nyitrai püspökséghez tartozó Nagybicse szülötte. A jezsuita Szimonidesz János szülőhelye a szepesi Mindszent. Életét a nyugati végeken, a Szenic, Miava vidéki Turólukán áldozta hitéért, és tisztelének, csodáinak dokumentumait Szcitovszky János esztergomi érsek és a tudós Knauz Nándor is vizsgálta. Tranoscus János, a híres cseh menekült Jiří Třanovský, a Cithara Sanctorum összeállítójának evangélikus familiájából származott. Katolizált, ezért Alsókubinban a protestánsok válogatott kínzásokkal kényszerítették katolikus hitének megtagadására. Épen maradt Schalthausen Ágnes Ottília pozsonyi orsolyita nővér teste is. Szlovákiai származása miatt tisztelik Szörényi László emlékét is, aki a trencsényi várban született magyar családban, amely szláv nyelveken is beszélt. 1734-ben szerémi püspökké szentelték, de munkásságát nagyrészt Nyitrán folytatta. Az árvai származású jezsuita, Belus Ferenc is helyet kapott a mai szlovák szentéletű emberek sorában, akit főként kalocsai működése kapcsán a magyar egyháztörténet is számon tart. Különösen nagy kultusza alakul a nyitrai születésű Prohászka Ottokárnak, akinek jubileumi éveiben nagyszabású megemlékezéseket, ünnepi szentmiséket tartanak a mai nyitrai püspök kezdeményezésére. De szinte napjainkig ér azoknak a szlovák etnikumból származó egyházi személyiségek sora, akik hungarus vagy akár magyar nemzetudatuk ellenére nem tagadták meg szlovák gyökereiket, és a maguk módján sokat is tettek a szlovák katolikusok művelődése érdekében. Csernoch János bíboros prímás esztergomi érsek a legnevesebb ebben a sorban, és külön fejezet lehetne egy ilyen egyházi hungaroszlavakológiai tanúságtételben Tomek Vince piarista generális életműve. Ezen az erkölcsi alapon elfogadható a területi elv alkalmazása, a mai Szlovákia területe valamennyi keresztény értékének megőrzése. Mindez összekötő kapocsként szolgálhatna a mai magyar-szlovák kiengesztelődés folyamatában. Vigyázni kell a terminológiára. Szöllősi Benedek nem a mai értelemben vett szlovák nemzet tagjaként teljesítette Pázmány intencióit. Szöllősi is, Pázmány is elsősorban katolikusok, és a „hungarus”, „uhorský“, „magyarhontudat“ hordozói voltak. Türelemre, jószándékra, terminológiai pontosításokra, de mindenekelőtt ismeretekre van szükség.

A múlt tudományos vizsgálata, igazsághoz közelítése kötelesség. Magyar és szlovák interpretációjának a keresztény értékrend alapján legalábbis közelinek kellene lennie,

de még a szentek esetében is igen távolinak tűnik. Az első lépés mindenképpen az ismerkedés: mit és hogyan vall magáénak a Regnum Hungariae-ben töltött évezredből a modern szlovák tudományosság.

A szlovák irodalomtörténet középkori fejezetei a területi elv alapján foglalkoznak Szent István, Szent László és Kálmán király törvénykönyveivel, a felföldi kolostorok, az egyházi és városi iskolák, a szerzetesrendek, az egyetem, a könyvtárak szerepével a művelődésben, felsorolják a mai Szlovákia területéről származó scriptorokat, kódexeket, ősnymtatványokat, és külön figyelmet fordítanak a cseh nyelvhasználat elterjedésére. A magyar királyok kancelláriájától nem volt idegen a cseh nyelv, Zsigmond, Mátyás, Ulászló idejében jelentős volt a kapcsolat Csehországgal, és a prágai egyetemen tanuló felföldi diákok szláv nyelvismerete, majd a cseh papok felföldi működése a XVII. században, illetve előttük a huszita katonaság jelenléte hozzájárult a cseh nyelv terjedéséhez. Boldog Mór legendájában is a szláv nyelvi elemek vizsgálata döntheti el, hogy a Polyána nem Lengyelországot, hanem a Zólyom-környéki erdős hegyvidéket jelenti. Amikor a latin egyeduralma semlegesítette a pogány világ maradványait, a nemzeti nyelvek alig érvényesültek. A szlovák szakirodalom is a szlovák nyelv elemeit kutatja a Tihanyi alapítólevélben, a dömösi, a garamszentbenedeki és más egyházi intézmények okirataiban szereplő személy- és földrajzi nevekben. Anonymus és Kézai Simon Gesta Hungaroruma is a földrajzi nevek és a szlovákok őseinek szerepeltetése miatt kapott helyet a kézikönyvekben.

1997-ben jelent meg díszes kiadásban Nyitrán a *Legendy stredovekého Slovenska*, azaz A középkori Szlovákia legendái: Szent István intelmei Imre herceghez, Mór pécsi püspök legendája Lászlóról és Benedekről, a nagyobb és kisebb Szent István legenda, Szent Imre herceg legendája, Szent Gellért püspök legendája, Hartvik püspök István-legendája, a Szent László legenda, Szent Erzsébet legendája, a Szent Margit legenda. A díszes kötet kommentárjai kiemelik, hogy már másképpen kell tekinteni a szlovákság magyarhoni létére. Ez az ország nem sírja és ezeréves börtöne volt a szlovákságnak, hanem hazája, és történelme annak keretében alakult. Az ezeréves börtön elképzelésének elbontása nem könnyű feladat, hiszen évszázada sugallja így a politika. Különösen vonatkozik ez a cseh-szlovák korszakra és a XX. század hetvenes-nyolcvanas éveinek ideológiai feladat-kijelöléseire. Ez látszik a gyönyörű és hasznos kötet előszavából is, miszerint Nyitra városa elégtételt kapott a legendák kiadásával a Nyitra székhelyű Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület, a hírhedt FEMKE tótosodást akadályozó működéséért. Csak bízhatunk és bizton értékelhetjük a szlovák tudomány igyekezetét az objektív múltfeltárássra, a mai szlovák nemzettudat hungarus tartalmának gazdagítására. Az anyag önmagáért beszél és megmarad, a körítések, kommentárok elenyésznek. Ez azonban nem menti fel a mai magyar tudományosságot, hogy ne dolgozza fel és ne tegye a közismeret tárgyává a FEMKE és a magyarosítás kérdéskörét.

Prof. Dr. Käfer István
c. egyetemi tanár, tudományos főtanácsadó, GFHF

IRODALOM

A kérdőről bővebben, hivatkozásokkal: Käfer István: *Dona nobis pacem. Magyar-szlovák kérdések*. PPKE BTK, Piliscsaba, 2005, 2. kiadás (különösen az István király és a Szent Korona népe, valamint A kassai vértanúk mai tanúságtétele). Sajtó alatt van: *Magyar szlovákságismeret c. kötetem*.